

HOEFBLAD

53^e jaargang nr.4 herfst 2016

Foto Hanny Oerlemans

NATUURVERENIGING

KEN EN GENIET

20 JAAR NATUURTUIN KANDOEL

Als voorzitter kan je niet alles onthouden, daarom kijk ik weleens terug in de notulen van de bestuursvergaderingen en in ons Hoefblad. Deze keer heb ik er een Hoefblad uit 1996 bijgehaald en eens gekeken wat daarin geschreven staat betreffende onze natuurtuin Kandoel. In de notulen van de algemene ledenvergadering wordt er voor het eerst naar buiten getreden. Ondergetekende gaat uitgebreid in op het stuk groen dat wij gaan ontwikkelen. De gemeente Dongen heeft een groot stuk land aangeboden, 5200 m², aan ons als natuurvereniging Ken en Geniet, de Stichting Natuurbehoud en

Milieubeheer Dongen en bijenhoudervereniging St. Ambrosius. Er hadden al diverse besprekingen plaats gevonden, waarbij Johan Verschuren van de milieugroep het initiatief nam. Destijds zat ondergetekende samen met Johan in de klankbordgroep, welke werkte aan de totstandkoming van het bestemmingsplan buitengebied, vandaar de goede samenwerking met de gemeente. Al snel werd er contact gelegd met Brabants Landschap, een organisatie met grote expertise betreffende natuurontwikkeling, zij maakten een inrichtingsplan en gaven ons subsidie. De subsidie was wel in de vorm van plantmateriaal en betaling van de uit te voeren werkzaamheden. In totaal kregen we een bijdrage van 1573 gulden voor plantmateriaal en nog eens 600 gulden voor de aanleg van de

poel. Toen al was duidelijk, dat noch de milieugroep, noch Ambrosius over voldoende mankracht beschikte, dus zou Ken en Geniet het leeuwendeel van de werkzaamheden voor haar rekening nemen.

Er kwam een kleine hoogstamboomgaard (12 fruitbomen), een houtwal, een kikkerpoel, een vogelbosje en een bloemenweide.

Het planten zou plaats vinden op 23 maart, waarbij de hulp gevraagd werd van de leden. Die dag waren er veel mensen van de 3 groepen aanwezig, maar ook de jeugdnatuurverkeners, mensen van de gemeente en natuurlijk de toenmalige wethouder, mevr. Demmers. Het planten was een heel karwei, een week van tevoren was het land bewerkt en de poel gegraven. Ondergetekende had het beplantingsplan uitgewerkt en ingetekend op een grote kaart, elke soort struik of boom had zijn eigen kleur.

Wat werd er allemaal geplant: 200 stuks beuk, 100 stuks haagbeuk, 25 zoete kers, 50 hazelaars, 25 hondsrozen, 50 lijsterbessen, 100 meidoorns 175 sleedoorns 75 veldesdoorns, 150 vuilbomen, 25 boswilgen en 5 tamme kastanjes. De hoogstamboomgaard bestond uit 12 bomen, 2x peer Beurre Hardy, 2x peer Gieser Wildeman, peer Jut, 2x sterappel, 2x Brabant Bellefleur, Notarisappel, 2x Transparant Jaune. Deze fruitbomen werden door de gemeente geschonken.

Verder werd er in de boomgaard een mengsel van bloemen gezaaid, ook in het tweede vak met de poel kwam een grote bloemenweide.

Gelijk het eerste jaar werden we al geplaagd door een lange droge periode, toch overleefde ongeveer 90 % van alle plantmateriaal.

Toen was de tuin nog een afgesloten gebied, immers alles moest nog gaan groeien en was gevoelig voor betreding, zoals verwacht groeide er het eerste jaar enorm veel melde. Dat leidde tot veel onbegrip binnen ons ledenbestand, velen waren van mening dat dit niet kon en men wilde deze planten uit gaan trekken. Als we dit gedaan hadden, dan zouden we het jaar daarop, opnieuw geplaagd worden met deze melde, immers de grond zou verstoord worden en nieuw zaad zou uitlopen. Met de zeis werd de melde afgemaaid, het resultaat mocht er zijn, het tweede jaar stonden vele bloemen te bloeien.

Overigens was in de beginperiode de tuin nog veel kleiner dan nu, rechts van ons lag toen nog een paardenwei.

Na enkele jaren werd er besloten de poel uit te breiden en er werd een container geplaatst voor het opbergen van materialen en als onderkomen voor de tuinmannen. Lange tijd heeft Cees(ke) de Wit, welke toen ook in het bestuur zat de leiding gehad, deze werd aangestuurd door Peter Verschure, welke de opdrachten gaf voor onderhoud, Peter was de deskundige op tuingebied. Vele mensen hebben ondertussen gewerkt in onze natuurtuin, zo waren Piet Laurijsen, Henk van de Veeken, Ad van de Ven, John van Meggelen en ondergetekende vele uren in de tuin te vinden. Toen de bijenstal van Ambrosius i.v.m het sluiten van de gemeentekwekerij, verplaatst diende te worden, zijn zij mede gebruiker van de Kandoeltuin. De imkers kregen hun eigen plek achter de wal, een beschutte plek en een veilige plek, vooral in de tijd dat de bijen behoorlijk actief zijn. Sinds 2009 heeft Ambrosius het grote rechtse gedeelte van de tuin in gebruik genomen, dit na een aantal besprekingen met het bestuur van Ken en Geniet, zij zouden het onderhoud van dit nieuwe gedeelte voor hun rekening nemen, een groep mensen ging daar-

sprekingen met het bestuur van Ken en Geniet, zij zouden het onderhoud van dit nieuwe gedeelte voor hun rekening nemen, een groep mensen ging daar-

mee aan de slag en ook dit gebied werd ingericht en ingezaaid hoofdzakelijk met bloemen en kruiden.

En wie herinnerd zich niet de grandioze BBQ welke in de tuin georganiseerd werd, waarbij de grote picknicktafel geplaatst werd, de tafel van Koos.

In het najaar van 2013 wordt een gedeelte van de tuin ingericht als vlindervallei, hiervoor hadden we sub-

sidie ontvangen van de Vlinderstichting, er werd een zogenaamde idylle aangelegd. Een eerste stap naar het onderhoud door Ken en Geniet van het nieuwe gedeelte, onze vereniging gaat hier maaien. Een nieuwe groep mensen gaat aan de slag, dit op verzoek van Lenie en Ad Leeggangers, welke al vele jaren de drijvende krachten zijn bij het onderhoud van de tuin, sinds het overlijden van Cees de Wit in 2009, heeft Ad zijn taak overgenomen. Piet Laurijsen en Henk van de Veeke waren gestopt i.v.m. gezondheidsproblemen.

Al vrij snel besluit men voortaan elke maandagmorgen in de tuin aan de slag te gaan. Er wordt een inhaalslag uitgevoerd, achterstallig onderhoud aan bomen en struiken werd verricht. Ondergetekende, Leo Reijnierse, Jan Maayen, Lenie Leeggangers en (baas) Ad Leeggangers onderhouden thans de gehele tuin, waar nodig ondersteund door de imkers en onze adviseur Peter Verschure. Regelmatig worden ze bijgestaan

door leden die zo eens een keer komen helpen. Begin dit jaar is er een heuse vogelobservatiehut gebouwd, op een klein afgesloten gedeelte van de

tuin, een waar succes. Binnen de korstte keren zoemt het rond bij vogelfotografen, wat resulteert in ongeveer 20 nieuwe leden, welke dankbaar gebruik maken van dit onderkomen.

In maart van dit jaar maakten we een volgende stap, een kleine akker wordt aangelegd, dit was mogelijk gemaakt met subsidie van NL

Doet. Meer dan 20 vrijwilligers van Ken en Geniet, Ambrosius en van buiten deze verenigingen, gaan aan de slag en plag-

gen een groot gedeelte van de tuin. De plek wordt dezelfde dag ook ingezaaid en is thans begroeid geraakt, al zal het eindresultaat pas echt zichtbaar worden in het voorjaar van 2017.

Wij als bestuur zijn er trots op dat zoveel mensen zich inzetten voor onze natuurtuin Kandoel, mensen die echt betrokken zijn bij dit gebied.

De tuin bestaat nu 20 jaar en dat gaan we vieren met een picknick, natuurlijk in de tuin, we doen dit samen met Ambrosius, voor meer informatie zie pag. 31 in dit Hoefblad.

Alle mensen betrokken bij Kandoel hebben op dit moment zorgen over de nieuw aan te leggen weg, begrijpelijk, deze komt erg dicht bij ons paradijsje te liggen. Er zijn diverse gesprekken geweest vooral met degenen die het onderhoud in de tuin verrichten, meer hierover in het volgende artikel.

Perikelen rond de N629

Als werkgroep N629 en bestuur willen wij u op de hoogte stellen van de stand van zaken betreffende de aan te leggen nieuwe weg, de N629, in deze nieuwsbrief. Dit mede naar aanleiding van een ingezonden brief in het Weekblad voor Dongen.

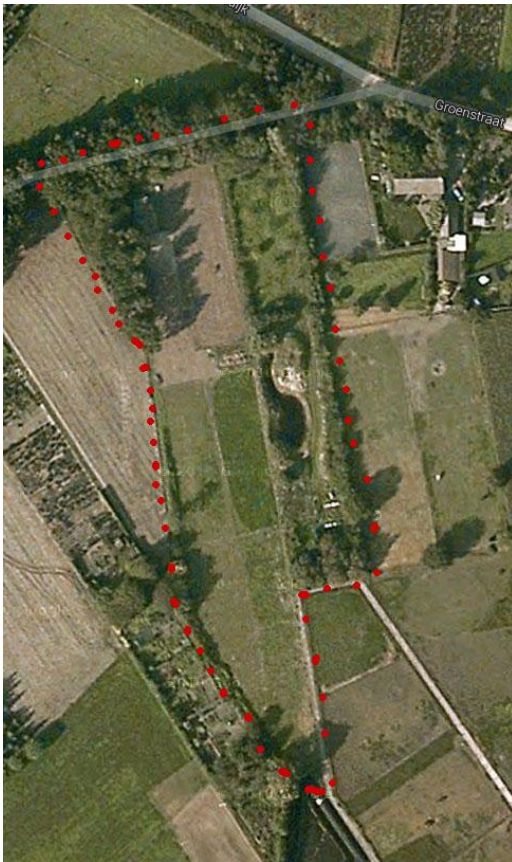
Waar gaat het over; "De perikelen rondom de N629" en dan in het bijzonder de reactie (via een ingezonden brief in het Weekblad voor Dongen) van een lid van Ken en Geniet via de media.

In die brief wordt gesuggereerd dat leden en bestuur niets gedaan hebben om het besluit te doen keren. Laten we voorop stellen dat natuurvereniging Ken en Geniet een vereniging is die excursies in de natuur organiseert en waar een aantal werkgroepen binnen de vereniging vogels en vlinders inventariseert op broedsuccessen en fenologie in diverse natuurgebieden in onze omgeving. Verder is er een werkgroep die de natuurtuin onderhoudt. Ook kan men op personen, die kennis van de natuur hebben een beroep doen als men dit wenst, zo geven we diverse lezingen en rondleidingen. Echter, naar onze mening, is Ken en Geniet geen actiegroep die protesteert tegen allerlei zaken die met de natuur te maken hebben, hetgeen door de leden besloten is in een algemene ledenvergaa-

dering, daar is indertijd een aparte stichting voor opgericht, Natuur en Milieu Dongen, welke helaas opgeheven is.

Wat heeft het verenigingsbestuur en een aantal leden dan al wel gedaan:

23 juli 2015 is er een delegatie van de provincie, Susanne Zbinden van Twynstra Gudde, een onafhankelijk en toonaangevend organisatieadviesbureau, Oscar van Rijn van de gemeente Dongen, op de natuurtuin geweest om van gedachte te wisselen over de plannen die er toen al waren. Wij, onze voorzitter, Christ Grootzwagers, Leo Reijnierse, als lid van de

tuinwerk-groep, Nol de Wit en Anton Staps beiden van Ambrosius, hebben toen aangegeven dat wij, als de weg er moet komen, voor de optie alternatief 4 "Bundeling Zuid" zouden kiezen omdat die het minst schadelijk was voor ons gebied. De optie alternatief 5 "Parallel Noord" zou een ramp voor ons geweest zijn want die liep over onze tuin richting de Avri. Samen met de delegatie hebben we een rondwandeling gemaakt door Het Blik, om te laten zien waar het in ons gesprek over ging. Na

dit gesprek is het een tijdje stil maar achter de schermen wordt er door de provincie en de beide gemeentebesturen hard gewerkt om te komen tot een gemeenschappelijk besluit. Wat

resulteerde in een opgeschoven traject, nu langs onze natuur-
tuin.

Over dit politieke besluit, men had de voorkeur voor alternatief 3 "Bundeling Noord", konden we van gedachte wisselen, tijdens een bijeenkomst in het gemeenschapshuis van Oosteind. Op deze bijeenkomst zijn de voorzitter, de secretaris en Leo Reijnierse als lid van de tuinwerkgroep mede met een aantal leden aanwezig geweest en hebben ons duidelijk laten informeren. Op deze avond hebben we aangegeven een gesprek te willen hebben met een gedelegeerde van de provincie over dit besluit want wij wilden weten wat de consequenties zijn voor de natuurtuin Kandoel. Dit gesprek heeft op 7 april plaats gevonden op de natuurtuin Kandoel en aanwezig waren; de heer Jeroen van Bremen, omgevingsmanager N629 Oosterhout-Dongen, namens de provincie, de heer Boonenkamp namens de gemeente, onze voorzitter, onze secretaris, Jan Aarden (notulist) en Leo Reijnierse namens de tuinwerkgroep. Ook was het bestuur van de bijenvereniging Ambrosius op de hoogte van het gesprek, maar deze hebben geen afgevaardigde gestuurd.

In dit gesprek komt duidelijk naar voren dat men kiest voor alternatief 3 "Bundeling Noord", al moeten de gemeentes dit nog wel definitief besluiten.

Wat houdt dit in voor onze natuurtuin. Tekeningen van de situatie komen op tafel en worden bestudeerd. Met de grove schets van de benodigde ondergrond voor de uitvoering van de weg en de taluds en daarbij behorende sloten zal het de grond van de Kandoeltuin niet bereiken.

Het uiterste puntje rechts gelegen op het achterterrein zal nagenoeg tegen de onderzijde van het talud aanliggen, mits er niets gewijzigd zal worden. Als de weg er dan toch komt, is ons standpunt dat je beter kan aangeven wat je wensen zijn met betrekking tot de natuurcompensatie en inrichting van de taluds, dus de inpassing van de weg in het landschap. De taluds zouden zodanig dienen te worden ingericht, dat bij een oplopende begroeiing de vogels, vlinders en bijen automatisch naar een hoger niveau gaan en dan ruim over de weg kunnen vliegen. Over en weer worden diverse meningen gedeeld en afgesproken wordt dat we op de hoogte gehouden worden van de gebeurtenissen door middel van een nieuwsbrief van de

provincie waarvoor ook u zich kunt aanmelden, via:
www.brabant.nl/N629.

De voorkeur van de gemeenten en provincie voor Bundeling Noord wordt nu verder uitgewerkt in een Provinciaal Inpassing Plan (PIP). Dat betekent dat het globale tracé uitgewerkt wordt naar een concreet ontwerp. Daarnaast gaat het PIP in op de inpassing van de weg, eventuele geluidsvoorzieningen en maatregelen om de negatieve effecten voor flora en fauna te voorkomen of compenseren. Ondertussen hebben we alweer een tweede gesprek in de agenda staan, om ook daarover mee te praten, dat zal plaats vinden in oktober of november van dit jaar.

Dus, beste leden, al met al zijn we best doende geweest met de perikelen rond deze weg, uiteraard is het ondoenlijk om u allen persoonlijk uw mening te vragen, wel is alles wat besproken is, uitvoerig aan de orde geweest in onze bestuursvergaderingen en goed doorgesproken.

Uiteraard is een ieder vrij, om persoonlijk te reageren naar de gemeente of provincie, dat is ieders goede recht, we weten dat er acties ondernomen worden en er petitie's zijn opgesteld, maar let wel, als Natuurvereniging Ken en Geniet zijn wij daarin geen partij.

Het communiceren via een ingezonden brief, in het weekblad en je niet gewoon op de hoogte stellen van wat er al is besproken is, is naar onze mening niet chic. Wij, als bestuur, zullen nooit en te nimmer via de media op dit soort berichten reageren. Natuurvereniging Ken en Geniet is een vereniging, waar iedereen als lid mee kan praten en zit u ergens mee, dan kun u altijd via het secretariaat contact met ons opnemen, het adres staat immers in dit Hoefblad.

Natuurlijk begrijpen wij de situatie van onze burens volkomen, zij zullen, of moeten verkassen, of hun grond op moeten geven. Dit is iets, wat niemand graag doet, maar dat is helaas iets waar wij als Ken en Geniet niets aan kunnen doen, het is niet onze vereniging welke de weg aan wil leggen. De verantwoordelijkheid ligt geheel en al bij de gemeentes Oosterhout en Dongen, waarbij ook de provincie een grote rol speelt. Op bijgaand kaartje het traject zoals dit aan ons getoond is, de brede baan is de weg inclusief het talud, de brug over het ka-

naal is de breedte van de weg. De precieze plaats moet nog officieel vastgesteld worden, dus mogelijk dat de weg nog wat opschuift.

DAGTOCHT HAANWIJK 6 AUGUSTUS 2016

Met 13 personen vertrokken we 's morgens richting Den Bosch. Een stukje ten zuiden van deze stad ligt het gehuchtje Halder, waar we de auto's parkeerden langs de Essche Stroom. Hier keken we al meteen op het kasteel Nieuw Herlaer aan de overkant van het water.

Deze dagwandeling zou in het teken van de vlinders staan, maar helaas liet de zon het een beetje afweten; pas later op de dag kregen we die te zien. Maar op een paar regendruppels na bleef het in ieder geval droog.

We liepen de brug over de Essche Stroom over en gingen via een brede laan naar Haanwijk. Het landhuis, waar deze laan naartoe voert, dateert uit de 17^e eeuw en ziet er grotendeels vooral uit als een boerderij. Het bakhuisje staat aan de andere

kant van het pad. Het landgoed bestaat uit biologisch beheerde akkers met akkeronkruiden, weiden, stukjes bos en lanen. Het is o.a. het leefgebied van de das.

In de tijd van de Romeinen was er al bewoning in het gebied, wat te zien is aan de ondergrondse restanten van Romeinse villa's. Ook in de Middeleeuwen werd het gebied gebruikt; getuigen daarvan zijn de lage dijkjes die in het vochtige gebied zijn aangelegd.

Vanaf het landhuis liepen we naar een boerderij, waar Brabants Landschap (eigenaar van het gebied) een informatiecentrum heeft; dit is echter alleen op afspraak geopend. Na een stukje bos kwamen we bij het spannendste deel van de route: een smal en soms modderig paadje langs een sloot, omgeven door planten als riet, moerasspirea en kattenstaart. We kwamen op een asfaltweggetje uit en hier keken we naar een bordje, dat de waterstand van de overstroming van 1 februari 1995 aangeeft. Als we hier op die dag geweest zouden zijn, zou van ons gezelschap alleen John nog rechtop staande het hoofd boven water hebben kunnen houden...

We sloegen linksaf en liepen een stuk over het weggetje door weidegebied dat deels verruigd is en omzoomd wordt door bos. Links zagen we de grote, witte langgevelboerderij Oud Herlaer liggen, die gebouwd is op de restanten van Kasteel Oud Herlaer. Achter dit gebouw ligt nog een dode arm van het riviertje de Dommel.

We gingen verder door het open gebied, over goede paden en asfaltweggetjes naar wandelknooppunt 17. (Toch wel handig, die knooppunten; ik zal aan het eind van het verslag de route die we gevolgd hebben noteren, zodat belangstellenden deze zelf een keer kunnen lopen.) Hier gingen we linksaf en via een smal paadje langs een struweel met o.a. kardinaalsmuts, waarvan de vruchten nog op kleur moesten komen. De haagwinde en hop groeiden door de struiken heen; beide zijn klimplanten, maar de haagwinde vormt windende ranken waarmee hij zich om andere planten heen slingert en de hop heeft zo'n ruwe stengel, dat hij daarmee aan andere planten "kleeft".

We naderden een boerderij, maar gingen nu even van de route vandaan, naar een mooie picknickplaats met ruimte voor 12 personen; onze voorzitter mocht blijven staan om het overzicht te houden. Hier hielden we pauze om wat te drinken en eten.

Terug op de route liepen we langs de boerderij en naar het Sterrenbosch, waar we met een grote boog doorheen liepen. Daarna kwamen we opnieuw bij enkele boerderijtjes met een oude waterput en een bakhuisje.

Even later stonden we bij het riviertje de Dommel en we gingen rechtsaf, onder de snelwegen door. Vervolgens weer

rechtsaf en nu liepen we door het Bossche Broek. Dit moeras-
sige gebied van 116 hectare ligt tegen de stad Den Bosch
aan. Na de Tweede Wereldoorlog waren er plannen om hier te
gaan bouwen, maar die zijn gelukkig niet doorgegaan en het
gebied werd teruggegeven aan de natuur. Het is wel als over-
laat (overstromingsgebied) aangemerkt, dat wil zeggen dat bij

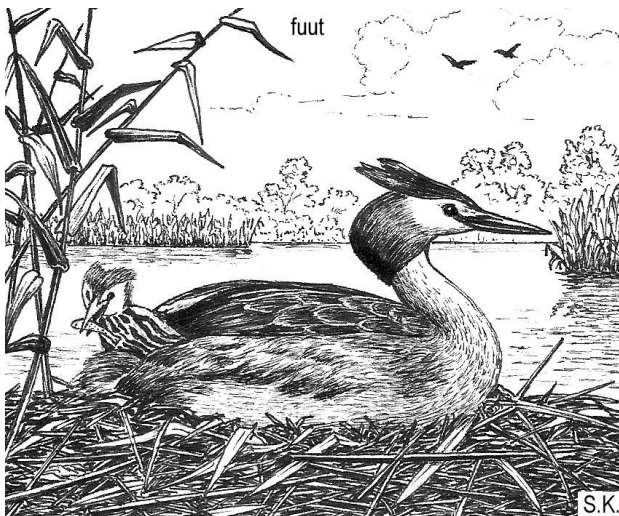
heel hoge waterstanden het
gebied het water op moet van-
gen om Den Bosch droog te
houden. Het is vrijwel geheel
open gebied met bloemrijk
grasland, grote en kleinere
plassen en rietkragen. Een deel
van de graslanden was nu ge-
maaid, maar we zagen hier o.a.
veel kattenstaart, koninginnen-
kruid en boerenwormkruid; al-
lemaal aantrekkelijke planten
voor vlinders. Maar ja, als dan
het weer niet meewerkt... Toch
zagen we wel een paar vlinder-
soorten, namelijk het klein gea-
derd witje en de atalanta.

De atalanta is een trekvlinder,
die in het voorjaar vanuit Zuid
Europa naar het noorden trekt.
Zo kan deze vlinder steeds pro-
fiteren van een verse vegetatie.
Het vrouwtje atalanta legt haar
eitjes op brandnetels, de voed-
selplanten van de rupsen. Na
gemiddeld 5 dagen komen de
rupsjes uit en deze groeien
snel; het rupsstadium duurt
gemiddeld 23 dagen. Dan ver-
poppen de rupsen en na ge-
middeld 12 dagen komt de
nieuwe generatie atalanta's uit

de pop. In de herfst trekken de meeste atalanta's weer naar
het zuiden; een aantal vlinders waagt het om in noordelijke
streken te overwinteren en in milde winters lukt dat ook.

We naderden de Zuiderplas en liepen langs de noordkant van dit grote water. Hier is een gedeelte in gebruik als zwemwater, er is een strandje en er staan wat speeltoestellen. Verderop kwamen we bij een Heempark en omdat we nog ruim de tijd hadden, liepen we er doorheen. Er groeien verschillende boomsoorten, netjes van naamplaatjes voorzien. Het in het midden gelegen grasland herbergt inheemse planten (de meeste soorten hadden we vandaag al gezien) en er ligt een kleine vijver. We troffen een bont zandoogje aan, een bruine vlinder met lichtere, gele vlekjes. Het is een soort die vooral in bossen en bij struwelen voorkomt. De voedselplanten van de rupsen zijn grassen.

Terug op de route gingen we een brug over en op het water zat een fuut met een jong, dat al net zo groot was als de ou-

handiger als pa of ma je nog iets lek- kers toe- steekt...

Langs de rand van Den Bosch liepen we verder, rechts nog steeds zicht op de Zui- derplas, ook weer om- zoomd met

riet, kattenstaart en koninginnenkruid. We keken hier ook op de stervormige schans De Pettelaar. Aan het eind van het verharde pad gingen we rechtsaf en even later liepen we het “schiereiland” van de schans op. Hier staat het restaurant Croy de Pettelaar, waar we gingen lunchen.

Nadat we weer helemaal uitgerust en volgegeten waren, ver- volgden we onze wandeling. We lieten de Zuiderplas achter ons en liepen over het viaduct over de snelweg heen. Weer afdalend over een smal spoor kwamen we bij het Landgoed

Pettelaar. Het landhuis ligt mooi verscholen in het bos. Via een lange beukenlaan kwamen we bij een boerderij, die zo te zien pas opgeknapt was en een nieuwe rieten kap had gekregen. In het volgende pad, langs een houtwal af, vloog een aantal libellen rond: paardenbijters. Ze horen tot de familie van de glazenmakers en hebben op het achterlijf kleine blauwe en bruine vlekjes die zwart omrand zijn.

We sloegen linksaf en kwamen op een kleine open plek, waar verschillende vlinders vlogen: citroenvlinders, een oranje zandoogje en een landkaartje. Laatstgenoemde soort is de meest bijzondere. De voorjaarsgeneratie van het landkaartje ziet er anders uit dan de zomergeneratie: de voorjaarsvlinders zijn overwegend oranje van kleur met een zwart vlekkenpatroon, de zomervlinders zijn overwegend zwart met een witte band over de vleugels en enkele fijne rode lijntjes. Het landkaartje dankt zijn naam aan het landkaartachtige patroon op de onderkant van de vleugels. Het is een prima jaar voor deze vlindersoort, omdat de voedselplant van de rupsen (ook weer de brandnetel) het zo goed heeft gedaan.

Langs het pad stonden gewoon duizendblad en wilde bertram te bloeien; deze planten horen tot dezelfde familie en de bloempjes zien er hetzelfde uit, alleen zijn die van de wilde bertram een stuk groter.

Via een lange esdoornlaan doorkruisten we een stuk bos, waarna we in het open gebied van het Dooibroek kwamen. Bij een bank hielden we nog even een korte pauze.

Verderop kwamen we op een asfaltweggetje uit en liepen afwisselend door stukjes bos en graslanden met mooie ruigtes.

Het laatste deel ging langs boerderijen en weilanden. Om 15.30 uur kwamen we weer bij het landhuis Haanwijk aan.

Hier is een theehuis en op de grote binnenplaats is een terras, waar we neerstreken om nog wat te drinken.

Tenslotte liepen we weer door de laan terug naar Halder.

Ook al hadden we dan niet zo heel veel vlinders gezien, het was toch een geslaagde dag!

Hanny Oerlemans

De gevolgde route aan de hand van wandelknooppunten:

5 – 9 – 19 – 17 – 81 – 82 – schans De Pettelaar - 15 – 16 – 14 – 13 – 7 – 8 – 9 – 5. Startpunt Halder.

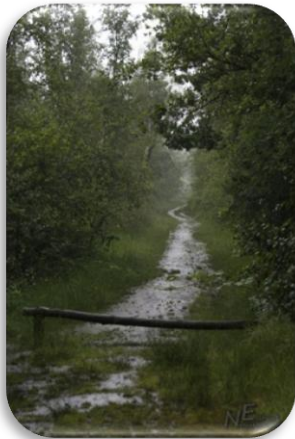
Toen we (17 werkgroepleden), ons om 07.00 uur verzamelden, bij de parkeerplaats van de Salamander, was het weer nog gunstig en leek het zelfs een klein beetje op te klaren. Enkelen vroegen of we laarzen nodig hadden maar onze gids zei dat bij de voorbereiding van de tocht het dagen daarvoor ook flink geregend had en wij ze toen niet nodig hadden. We gingen vandaag een excursie doen in het **Nationaal Park De Groote Peel**. Echter toen we om kwart over acht aankwamen bij bezoekerscentrum "De Pelen" in Ospel zag de wolkenhemel er minder goed, zeg maar grijs, uit. Het regende ook al een beetje licht dus werden de poncho's en regenkleding omgedaan, werden de paraplu's opgestoken en gingen we toch maar op stap, het zou immers volgens "Buienradar" over drie kwartier droog zijn voor de rest van de ochtend.

Een unieke plek in Limburg waar natuur en cultuurhistorie onlosmakelijk met elkaar verweven zijn, is **Nationaal Park De Groote Peel**. Dit uitzonderlijke natuurgebied vinden we op de grens van Limburg en Noord-Brabant tussen de plaatsen Meijel, Asten en Nederweert. **Nationaal Park De Groote Peel** is een hoogveengebied, maar doordat hier vroeger veel turf afgestoken werd, is het hoogveen grotendeels verdwenen. Tegenwoordig vinden we hier een weids landschap met moerassen, heidegebieden, bos en vennen. Karakteristiek zijn ook de knuppelbruggetjes die de moerassen toegankelijk maken. Ontdek ook de sporen in het landschap die over zijn gebleven uit de tijd van de turfstekers.

Nationaal Park De Groote Peel is een vogelrijk natuurgebied en een paradijs voor wandelaars en vogelliefhebbers. In het park vinden we onder andere vogeluitkijktorens en een vogel-

kijkhut, die uitzicht bieden over de vennen en het weidse landschap. We liepen de gemarkeerde blauwe route in tegengestelde richting om het mooiste van de tocht voor het laatst te bewaren. Door de heftige regenval van de laatste dagen waren de paden toch behoorlijk drassig geworden en hadden sommigen van ons toch liever de raad van de gids niet opgevolgd en de laarzen aangedaan. Ook de vogels hadden er deze morgen niet veel zin in want slechts een enkeling liet zich horen dan wel

zien. In het eerste kwartier slechts merel, vink, zanglijster, winterkoning, boomklever, tjiftjaf en zwartkop. In de nabij gelegen weilanden met aangelegde poelen kievit, wilde eend en

een aantal grauwe ganzen. Toen we op de hoek van de Mussenbaan bij het poeltje stil hielden was het al gestopt met regenen en werden de paraplu's en poncho's al weer opgeborgen. In die tussentijd hadden we al wel het een en ander waargenomen zoals zwarte kraai, overvliegende blauwe reiger, kleine karekiet, luid roepende koekoek, spreeuw, hout- en holenduiven, dodaars, torenvalk, voorbij vliegende sperwer, rietgors, meerkoet en roodborsttapuit. Al met al hebben we maar ruim een half uurtje last van de regen gehad al waren de paden wel drassig maar konden we goed onze weg vervolgen. Regelmatig stonden we stil als we weer een vogelgeluid hoorden maar de soort nog niet thuis konden brengen en ook om van de omgeving te genieten. In dit gedeelte van de Mussenbaan, tussen tien over negen en tien voor tien hebben we de volgende soorten waargenomen; fitis, tijtjaf, grasmus, buizerd, gierzwaluwen, winterkoning, wulp, boomvalk, boompieper, kokmeeuw, nijlgans, wilde eend, boeren- en huiszwaluw, rietgors, grote lijster, grote bonte specht, putters en groene specht. Een aantal soorten zaten te ver weg om te determineren, was het nu een roofvogel in die berkenboom of gewoon een houtduif en wat zat er dichterbij op die dooie tak. Een blik door de verrekijker en met de telelenzen op de camera's bracht geen uitkomst. Door het slechte weer hadden we de scoops deze keer niet meegenomen dus bleef het bij gissen.

"Kijk hier eens wat een eigenaardig beestje"; zei Hans en Leo zag het gelijk..... een dagactief zeldzaam nachtvlindertje, de

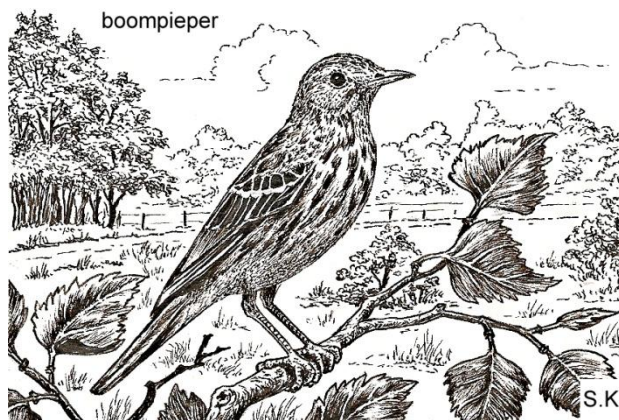
Phegeavlinder of wel melkdrupke genoemd. "Hier zit er nog een en hier en hier"; iedereen enthousiast en foto's maken van dit mooie vlindertje. Een soort met populaties in de noordelijke helft van Limburg, het aangrenzende deel van Noord-Brabant en in de buurt van Bergen op Zoom. Andere werkgroepleden keken in de vogelboeken naar het verschil tussen de boom- en de graspieper; vanwege de duidelijke borsttekening en de witte zijstaart was het de graspieper, die op

het paaltje voor hun zat.

We vervolgden onze weg over modderige wegen en uiteindelijk kwamen we bij het knuppelpad waarna de weg over zou gaan naar een verhard asfaltpad.....gelukkig.

Onderweg toch nog een paar soorten kunnen waarnemen zoals de boomleeuwerik, koolmees, graspieper, sprinkhaanzanger, roodborsttapuit, aalscholver, boompiepers en tjiftjafs.

Intussen was het tien voor half elf toen we bij de plaats aankwamen waar we een bakske konden doen, een droge bank onder een rieten dak.

Hier hebben we ruim een half uur gepauzeerd en het over van alles en nog wat gehad, zijn er oude koeien uit de sloot gehaald en is er flink wat afgelachen.

Om elf uur vervolgden we onze tocht over verharde paden met aan weerszijde een prachtig uitzicht over het gebied. Langs het pad stond ook nog een "huisje" wat vroeger gebruikt werd als onderkomen voor de turfstekers. Op een uitkijkpost keken we uit over de velden waar in de herfstmaanden de kraanvogels massaal fourageren, bezochten we nog een vogelkijkhut aan het Meerbaansblaak waar we nog een mooi uitzicht had-

den op een dodaars met jong. Onderweg hier naartoe hebben

we nog een aantal soorten vogels waargenomen zoals de kneu, veldleeuwerik, staartmees, grasmus, roodborsttapuit, winterkoning, en hoorden we de waterral. Ook zagen we nog het groot dikkopje en bont zandoogje en een koraaljuffer.

We liepen nog door de "Kruidentuin" waar Ellie een paar leuke microwaarnemingen deed om tenslotte om half een weer te eindigen bij het bezoekerscentrum "De Pelen" waar we nog heerlijk genoten hebben van het intussen traditionele "Bakske Koffie met".....een heerlijk stuk Limburgse vlaai, deze keer. Onderweg hier naartoe hebben we nog de winterkoning, roodborst, tuinfluiter, groenling en gekraagde roodstaart genoteerd op ons lijstje waardoor we uitkomen op 50 waargenomen vogelsoorten.

Vele vogelsoorten zijn intussen klaar met broeden en vertrekken weer in zuidelijke richting en ook de werkgroepleden gaan genieten van hun vakantie dus zijn er de komende maanden geen excursies gepland. De eerstvolgende excursie is de trekvogeltocht in oktober naar De Braakman.

Leo Reijnierse, coördinator VWG Ken en Geniet.

PROGRAMMA

De parkeerplaats van sporthal de Salamander, Belgiëlaan 2 is het vertrekpunt voor alle tochten, u dient zelf naar deze plaats te komen.

Zaterdag 3 september: Dagfietstocht vanuit Dongen, de fietsgidsen nemen u mee naar de groenste plekken van onze provincie, zij kennen alle fietspaden en ommetjes. Jaren aan voorbereiding zijn er aan vooraf gegaan, nee dat is onzin natuurlijk, maar het is wel zo, dat deze mensen door hun vele fietstochten, altijd de mooiste paden berijden. Reden genoeg om eens mee te gaan lijkt mij.

Vertrek 9.30 uur, opgeven voor dinsdag 30 augustus.

Zaterdag 17 september: Bustocht naar de omgeving van Valkenburg, hier maken we 2 wandelingen langs de prachtige Geul. We vertrekken vanuit Dongen om 8.00 uur, rond 9.45 uur zijn we dan in Berg en Terblijt, waar we bij Brasserie Brakke Berg een korte koffiepauze houden met een stuk Limburgse vlaai. Dan is het tijd voor de eerste wandeling, langs de Geul gaat het richting Valkenburg en door een natuurontwikkelingsgebied terug naar de Brasserie. Na de lunch gaan we naar Schin op Geul, van daar uit lopen we terug naar Valkenburg langs de kleine Geul. Degenen die deze wandeling teveel van het goede vinden, rijden met de bus naar Valkenburg en kunnen daar rond lopen of op een terrasje gaan zitten. Meer over deze tocht op pagina 30 van dit Hoefblad.

Voor deze bustocht moet u zich opgeven via de opgaveadressen, betalen echter doen we op dezelfde manier als vorig jaar, via de bank. Uw opgave dient **voor dinsdag 6 september** binnen te zijn. Ook uw betaling dient u te voldoen voor deze datum op rekeningnummer IBAN: NL44 RABO 0111984114 van de Rabobank Dongen, vermeld daarbij het **aantal personen, bus, uw naam en straatnaam**. Straatnaam is i.v.m. het aantal dezelfde namen. Mocht het voor u bezwaarlijk zijn, dit

via de bank te regelen, dan kunt u ook contant betalen bij de opgavenadressen.

Zaterdag 24 september: Picknick in de Kandoeltuin, vanaf 10.00 uur bent u van harte welkom in de tuin. Wij vragen u wel per fiets of te voet te komen, mocht u met de auto komen, dan graag parkeren op het parkeerterrein van de hondenschool aan de Doelstraat. We starten met een rondleiding door de tuin in enkele groepen, daarna zal er een bord onthuld worden bij de boom, welke aan John van Meggelen werd aangeboden met de algemene ledenvergadering, dit i.v.m. zijn 30-jarig lidmaatschap van het bestuur. Daarna vangt de picknick aan. U krijgt een picknick aangeboden: koffie of thee en melk, chocolamel of jus d'orange, enkele broodjes, een krentenbol of eierkoek, een appel of banaan en een hard gekookt eitje. Natuurlijk gaat voor niets de zon op, dus vragen we een kleine bijdrage, van € 2,50 bij aankomst te voldoen. Laten we er met zijn allen weer een mooie ochtend van maken.

Opgeven voor dinsdag 20 september

Zondag 2 oktober: Autotocht van een halve dag naar Boswachterij Dorst, we starten nabij de Seterse Hoeve, een omgeving welke bijzonder rijk is aan paddenstoelen. Onze begeleider, Toon Thielen, weet ons natuurlijk veel wetenswaardigs te vertellen. We kunnen genieten van de mooiste herfstkleuren en zien hoe de natuur zich voorbereid op de komende winter. Vertrek 8.00 uur, opgeven voor dinsdag 27 september.

Zondag 16 oktober: Autotocht van een halve dag naar de Vrachelse Heide, waarbij Jan Jansen en Fia Grootzwagers u meenemen door dit prachtig stuk natuur. Het gebied bestaat overwegend uit naaldbos met hier en daar resten heide- en stuifzandgebied. Alleen het oostelijk deel heeft zijn oorspronkelijk reliëf goed bewaard. Daar is ook meer gemengd bos te vinden en is eikenstruweel aanwezig. Dit is vroeger door boeren aangeplant om het stuifzand te beteugelen en ten behoeve van geriefhout. Dit bevindt zich op de hoogste stuifzandruggen.

Vertrek 8.00 uur, opgeven voor dinsdag 11 oktober.

Woensdag 19 oktober: Filmavond, HERFST BEKENT KLEUR. Let op deze vindt plaats in de grote zaal van De Heeren van Dongen, Sint Josephstraat 187, aanvang 20.00 uur.

Christ Grootzwagers heeft beelden geschoten, in de wandelgebieden die bij hem favoriet zijn: Huis ter Heide, Plantloon, het bos bij de Efteling, de IJsbaan, een stuk Loonse en Drunense Duinen, de Baardwijkse Overlaat en Boswachterij Dorst, met de Leemputten. De kleuren waren buiten verwachting magnifiek. Maar daar hoeft u nu niet veel over te vertellen, want dat kunt u zelf komen bekijken. Zie ook pagina 33.

Zaterdag 29 oktober: Trekvogeltocht van een hele dag naar de Braakman, onder begeleiding van Leo Reijnierse en Kees van Dongen.. Braakman is een voormalig krekencomplex. De huidige vorm is ontstaan in 1952. Net voor de grote overstroomingsramp in 1953 is het gebied ingepolderd. Destijds is er bijna 200 hectare bos- en natuurgebied gecreëerd. Inmiddels is daar 300 hectare bijgekomen. De Braakman is zo één van de grootste natuurgebieden van Zeeuws-Vlaanderen geworden. In het gehele gebied vindt u uitgestrekte bossen, struweel, open terrein en water. Natuurlijk zitten in dit gebied ook vele vogels.

Vertrek 8.00 uur, opgeven voor dinsdag 25 oktober.

Zondag 13 november: Autotocht van een halve dag naar de Oisterwijkse vennen, we wandelen samen met Christ Grootzwagers door deze mooie omgeving. Er liggen vele vennen, maar weet u ook hoe deze ontstaan zijn? Christ gaat u dat allemaal piekfijn uitleggen, na afloop gaan we naar het Groot Speijck, waar het nieuwe bezoekerscentrum van Natuurmonumenten gevestigd is.

Vertrek 8.30 uur, opgeven voor dinsdag 8 november.

Woensdag 23 november: Filmavond, DE WIEDEN EN WEERRIBBEN. Let op deze vindt plaats in de grote zaal van De Heeren van Dongen, Sint Josephstraat 187, aanvang 20.00 uur.

Gepresenteerd door Hanny Oerlemans. Tijdens haar verblijf in deze schitterende omgeving i.v.m. de voorbereiding van de grote tocht van Ken en Geniet, werd er veel gewandeld en

natuurlijk ook gefilmd. Zie voor meer informatie het stukje over deze avond, op pagina 34 van dit Hoefblad.

Zondag 27 november: Autotocht van een halve dag naar de Goudberg bij Chaam de karakteristiek van de Goudberg ligt in de sterke geaccidenteerdheid van het met dennen en loofhout beplante terrein en het grote Goudbergven, dat door bossen aan alle kanten wordt ingesloten. Het ven vormt hierin een grote kom naast nog een paar kleine satellietplasjes. Jos van Dongen is hier in zijn element en zal er ons alles over vertellen.

Vertrek 8.30 uur, opgeven voor dinsdag 22 november.

Zondag 11 december: Autotocht van een halve dag naar Huis ter Heide met Christ Grootzwagers. We gaan deze keer naar het noordelijk gedeelte, waarbij we het voormalige Kraanven aandoen. Een stuk van dit gebied dat niet zo bekend is, maar wat een voorname verbinding vormt met de Loonse en Drunense Duinen, sinds de aanleg van de natuurbrug.

Vertrek 8.30 uur, opgeven voor dinsdag 6 december.

Zaterdag 17 december: Kerstviering, meer hierover in het volgende Hoefblad.

OPGEVEN VOOR DEZE EXCURSIES KUNT U BIJ:

Ad en Lenie Leeggangers, Roeloff van Dalemstaat 50,
tel. 0162-313858

En bij:

Marie-José van Gestel, Hubertusstraat 9, tel. 0162-322316

Of (mobiel) 06-10120230

Of via e-mail: mjvangestel.burmanje@home.nl

Wie zich via e-mail opgeeft bij Marie-José krijgt altijd een bevestiging toegestuurd. Indien dit niet het geval is, mogelijk door vakantie, dan graag alsnog bellen naar Ad en Lenie. Leden en niet-leden, die zich eenmaal hebben opgegeven voor één van de tochten van Ken en Geniet, dienen de aan deze tocht verbonden kosten te voldoen. Dit geldt ook als men

door omstandigheden niet met deze tocht mee kan gaan, tenzij een ander de plaats van hem/haar overneemt.

MEDEDELINGEN

Als nieuw lid heten we van harte welkom:

Mevr. Marina Pijpers, Melis Stokelaan 21, Oosterhout

Mevr. Sanne van Bers, Jagersveld 16, Dongen

Dhr. Eric Kuipers, Groenendijk 35, Oosteind

LIDMAATSCHAP "KEN EN GENIET":

De CONTRIBUTIE bedraagt voor leden € 17, - per jaar.

Bij het aangaan van het lidmaatschap in de loop van het jaar wordt € 1,50 per maand berekend.

Jeugdleden (14-16 jaar), huisgenoten en 65-plussers betalen € 15 - per jaar; bij het aangaan van het lidmaatschap in de loop van het jaar betalen zij € 1,50 per maand.

De minimum donatie voor begunstigers bedraagt € 15, - per jaar, wanneer zij het verenigingstijdschrift wensen te ontvangen.

CONTACTPERSONEN WERKGROEPEN:

Uilenwerkgroep:

uil@kenengeniet.nl

Thieu Verharen

Stevenshof 13, 's Gravenmoer

Tel. 0162-315480

Nestkasten verkoop:

Ad Leeggangers

Roeloff van Dalemstraat 50,

Dongen

Tel. 0162-313858

Vogelwerkgroep:

Nestkastencoördinator

vogel@kenengeniet.nl

Leo Reijnierse

Kard.v.Rossumstraat 52, Dongen

Tel. 0162-316475

Vlinderwerkgroep:

vlinder@kenengeniet.nl

Fia Grootzwagers

Triangellaan 17, Dongen

Tel. 0162-315404

Natuurtuin Kandoel:

Peter Verschure
Groenstraat 11a, Dongen
Tel. 0162-313297
Anton Staps
Dongenseweg 7, Kaatsheuvel
Tel. 0416-273332

Kopij voor het volgende Hoefblad kunt u inleveren vóór 1 september bij het redactieadres: Christ Grootzwagers, Kamilletuin 6, 5103CB te Dongen. Ook is het mogelijk uw kopij via e-mail te versturen, **GRAAG ALS BIJLAGE VERZENDEN, WORD BESTAND**, lettertype arial 11 en foto's als jpeg bestand. Het e-mail adres is: hoefblad@kenengeni.nl

Zoals altijd zijn de tekeningen weer gemaakt door Sjef Kerkhofs

Uit "Bijen", maandblad voor imkers:

BIJENPLANTEN IN BEELD**Winterbonenkruid (Satujeja montana)**

In de achtertuin van mijn woning in Leiden staat een plant van het winterbonenkruid. Het is een halfstruikje, 20 cm hoog en beslaat een oppervlak van 35 bij 35 cm. Tijdens de bloei in de maanden augustus en september was er bij redelijk tot zeer warm weer bezoek van telkens één bij, soms twee bijen. En dat gedurende de gehele dag tot 7 uur in de avond.

Volgens een ruwe schatting stonden er doorlopend 500 bloemetjes in bloei. Het bijenbezoek aan een bloem is erg vluchtig. Ik heb daarvan de tijd eens opgenomen en kwam na een voorzichtige berekening tot de conclusie dat wanneer alle bloemetjes worden bezocht één bloemetje tenminste 15 maal per dag bezoek van een nectarpurende bij kan verwachten. Dan moet er gedurende de gehele dag wel nectar worden geproduceerd in een hoeveelheid die voor de bijen aantrekkelijk is. Een prima bijenplant dus.

Uit Zuid-Europa

De vorm van de bloemen doet het al vermoeden dat winterbo

nenkruid een lid is van de Lipbloemenfamilie (Lamiaceae). Het geslacht *Satureja* omvat 130 soorten, voornamelijk voorkomend in de warmere streken van beide halfronden. Veel soorten zijn te vinden in het oostelijk deel van het Middellandse Zeegebied. Het overjarige winterbonenkruid heeft zijn oorsprong liggen in Zuid-Europa.

Bloemen in schijnkransen

De plant heeft een krachtige penwortel en vertakt zich veelvuldig. De jonge stengels van de plant verhouten snel. De plant heeft lijnvormige bladeren, die twee aan twee verspreid aan de stengels staan. Langs de rand zijn de bladeren gewimperd. De bloemen staan in schijnkransen van 2 tot 5 stuks in de oksels van de bladeren. Ze hebben een vlakke bovenlip waar de meeldraden en de stijl tegenaan liggen.

Aan de uitranding van de bovenlip is te zien dat deze feitelijk is samengesteld uit twee kroonbladen die met elkaar vergroeid zijn. De bloemkroon heeft een lichtroze kleur. Op de onderlip en de zijlippen zitten roodvioletten stippen.

Twee soorten bloemen

Er zijn planten met voornamelijk tweeslachtige bloemen en planten met vrouwelijke bloemen. In de laatste zijn de meeldraden niet volledig tot ontwikkeling gekomen. De tweeslachtige bloemen hebben twee lange en twee korte meeldraden met helmhokjes die haaks op elkaar staan. De vrouwelijke bloemen zijn kleiner. De bloemopening is aan de voorzijde bezet met een beharing, die bescherming biedt aan de nectar die vrijkomt aan de onderzijde van het vruchtbeginzel. In de tweeslachtige bloemen wordt de gevorkte stempel rijp na het vrijkomen van het stuifmeel.

Tijdens het nectar puren komt de bij met de bovenzijde van de kop in aanraking met de geopende helmknoppen of met de rijpe stempel.

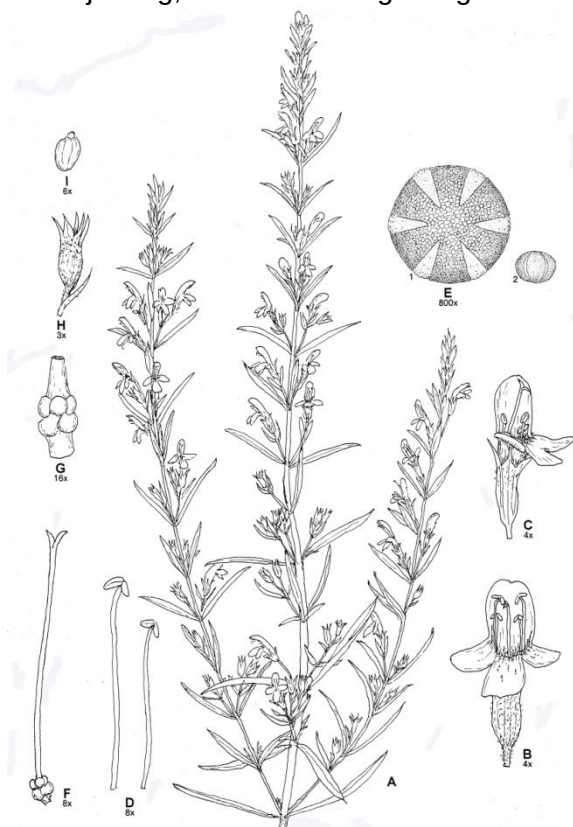
Aromatische stoffen

Op alle delen van de plant, zelfs op de bloemkroon, treffen we dicht op elkaar liggende klierharen aan die iets verdiept in het oppervlak zijn gelegen. Eerst verschijnen ze als glanzende bolletjes; later als ze zijn opgedroogd, zijn het rode stippen. De

gehele plant bevat aromatische stoffen, in hoofdzaak de stof carvacrol. Het winterbonenkruid vindt daarom toepassing als toekruid bij gerechten. Aan het gebruik bij bonen heeft de plant haar naam te danken.

Vermeerdering

Winterbonenkruid vermeerdert zich door de vorming van zaad. In de vruchtkelk kunnen 4 nootjes tot ontwikkeling komen. Als na de bloei de bloemkroon is afgefallen, buigen de langs de binnenrand van de kelk staande haren naar binnen. Ze verhinderen een vroegtijdige verspreiding van zaden uit de kelk. De plant is namelijk een winterstaander en de vruchtkelk blijft lang met de plant verbonden. De zaadverspreiding geschiedt als de kelk loskomt en met de daarin aanwezige nootjes door de wind wordt meegenomen. Als ze op de grond komen te liggen, vormt zich door inwerking van vocht rondom de nootjes een slijm laag, waardoor een gunstig kiembed ontstaat.

A = deel van in
bloei staande
plant B = twee-
slachtige bloem
C = vrouwelijke
bloem D =
meeldraden E =
stuifmeelkorrel
F = stamper G
= vruchtbegin-
sel H = vrucht-
kelk I = nootje

BUSTOCHT VALKENBURG 17 september

De vakanties zitten er weer op, tijd voor een uitstapje met Ken en Geniet, zaterdag 17 september gaan we weer een bustocht maken. Deze keer naar Zuid Limburg, waarbij we de omgeving van Valkenburg verkennen.

De bus vertrekt om 8.00 uur bij de Salamander, Belgiëlaan 2, omstreeks 9.45 zijn we dan in Berg en Terblijt. Hier maken we een koffiestop bij Brasserie Brakke Berg, waar u koffie of thee aangeboden krijgt en zoals dat in Limburg niet anders kan, een stuk Limburgse vlaai.

Bij de Brasserie begint daarna onze eerste wandeling, deze voert langs de Geul richting Valkenburg, we steken de Geul over en lopen naar Strabeek en St. Gerlach, zo komen we bij Chateau St. Gerlach en gaan daar langs terug naar de Bras-

serie. Het gebied waar we omheen wandelen is een natuurontwikkelingsgebied, oude akkers en weilanden zijn terug gegeven aan de natuur, er zitten vele vogels. Langs de Geul zouden we de ijsvogel kunnen waar nemen en er groeien vele planten. De

lengte van de wandeling is ongeveer 4,5 kilometer, zonder hoogteverschillen, dus voor een ieder te doen.

Bij Brasserie Brakke Berg gebruiken we de lunch, in de vorm van een uitgebreid buffet, dit alles is in de prijs van de bus inbegrepen.

Na de lunch gaan we met de bus richting Schin op Geul, vandaaruit maken we een wandeling, langs de Kleine Geul, met een heel ander karakter, we lopen langs een hellingbos, on-

derweg zien we kasteel Genhoves en Schaloen liggen, natuurlijk staan we ook even stil bij de drie beeldjes. Bij Valkenburg staat dan de bus weer te wachten, we hebben dan ongeveer 3,5 kilometer gewandeld. Als we tijd over hebben kunnen we nog even oud Valkenburg bekijken.

Zij die 2 wandelingen teveel van het goede vinden, kunnen zelfstandig Valkenburg bekijken, de bus rijdt hier naar toe nadat de wandelaars bij Schin op Geul uitgestapt zijn.

Om 16.15 uur gaat het weer richting Dongen, alwaar we om 18.00 uur aankomen.

De kosten van deze bustocht, inclusief koffie met vlaai en lunch, bedragen voor leden € 35, - en niet-leden € 40, -

Voor deze bustocht moet u zich opgeven via de opgaven-adressen, betalen echter doen we, via de bank. Uw opgave en betaling dient **voor dinsdag 6 september** binnen te zijn, zie programma.

PICKNICK KANDOELTUIN 24 SEPTEMBER

Zoals u in dit Hoefblad hebt kunnen lezen, bestaat onze natuurtuin 20 jaar, een feit waar we even bij stil willen staan.

We organiseren daarom een picknick en wel in de tuin natuurlijk. U wordt verwacht om 10.00 uur. In kleine groepen maken we een wandeling door ons paradijsje, waarbij u tekst en uitleg krijgt over wat er in de tuin te zien en te beleven is. De tuin wordt tegenwoordig veel bezocht door mensen ook van buiten

de vereniging en groepen, dat is alleen maar mooi. Maar ook onze eigen leden zijn er nog niet allemaal geweest, dus grijp nu uw kans. Ook de imkers zijn van harte welkom en ook zij zullen u in wijden in de wereld van de bij. We bekijken de hoogstamboomgaard, de vlindervallei, de nieuw aangelegde kruidenakker, de ijsvogelwand, de prachtige vijver enz. Ook krijgt u de kans eens een kijkje te nemen in de vogelobservatiehut, waar al menig vogel is geschoten, gelukkig met de camera.

Vervolgens mag onze penningmeester John van Meggelen het bord bij zijn boom onthullen, een boom die al prachtig gebloeid heeft.

En dan is het tijd voor een overheerlijke picknick, hopelijk is het schitterend weer, anders zullen we tenten plaatsen. Voor iedereen zal er voldoende te eten zijn, diverse broodjes, een eierkoek en krentenbol. Drank daar is ook voor gezorgd, zo is er thee, koffie, melk, chocomelk en sinaasappelsap. U ziet, u wordt volkomen in de watten gelegd. Voor deze ochtend vragen we wel een kleine bijdrage in de kosten, bij aankomst kunt u dit betalen, het is een klein bedrag, voor slechts € 2,50 wordt u verwend. Let op ook uw partner mag mee komen. Om alles vlot te laten verlopen, vragen wij u tijdig aan te melden, voor dinsdag 20 september, geef dan ook aan met hoeveel personen u komt.

Aanmelden bij:

Ad en Lenie Leeggangers, Roeloff van Dalemstaat 50,
tel. 0162-313858

En bij:

Marie-José van Gestel, Hubertusstraat 9, tel. 0162-322316
Of (mobiel) 06-10120230

Of via e-mail: mjvangestel.burmanje@home.nl

Als u komt, dan liefst te voet of met de fiets, komt u met de auto, dan vragen wij u te parkeren op het parkeerterrein van de hondenschool aan de Doelstraat.

VIDEOFILM HERFST BEKENT KLEUR 19 oktober

Vele keren ben ik er in de herfst op uit getrokken, samen met Hanny. , om te genieten van de kleurenpracht van de herfst. Waarbij de camera meegenomen werd en beelden geschoten, in de wandelgebieden die bij ons favoriet zijn: Huis ter Heide, Plantloon, het bos bij de Efteling, de IJsbaan, een stuk Loonse en Drunense Duinen en de Baardwijkse Overlaat. Gebieden waar we ook met Ken en Geniet gewandeld hebben. De kleuren waren buiten verwachting magnifiek en zo ontstond het idee eens een herfstfilm te maken. Natuurlijk krijgt u vele paddenstoelen te zien, in allerlei kleuren en maten.

Maar daar hoef ik nu niet veel over te vertellen, want dat kunt u zelf komen bekijken tijdens onze eertste avond van dit winterseizoen, op woensdag 19 oktober. Dan willen we u mee laten genieten van wat wij hebben waargenomen. Laat u verrassen door de kleurenpracht en de grote soortenrijkdom van onze eigen omgeving. De voorstelling vindt plaats in de grote zaal van **De Heeren van Dongen, Sint Josephstraat 187**, aanvang 20.00 uur. Tot dan.

Christ Grootzwagers

VIDEOFILM NATIONAAL PARK WEERRIBBEN-WIEDEN

De Wieden en Weerribben zijn ontstaan in de voorlaatste ijs-tijd, ruim honderdduizend jaar geleden. In de Kop van Overijs-sel stuwde het landijs twee grote wallen op: het Hoge Land van Vollenhove en het gebied rond Steenwijk. In de laagte daartussen ontstond een laagveengebied, dat vanaf de Mid-deleeuwen werd uitgebaggerd voor turfwinning. In het gebied bleef een patroon achter van smalle legakkers, de “ribben”, waarop de turf te drogen werd gelegd, en veel water, de trek-gaten oftewel “weren”. Door harde wind en hoge golfslag werd veel land weggeslagen en zo zijn de grote plassen in de Wie-den ontstaan, o.a. de Beulakerwijde; Wijde wordt hier uitge-sproken als “Wiede”. Hier verdween zelfs het hele dorp Beula-ke in de golven.

Na de turfwinning gingen de bewoners over op visvangst, riet-teelt en veehouderij. De oorspronkelijke vervenershuisjes wer-den vergroot met een stal. In het dorp Dwarsgracht vind je bijvoorbeeld prachtige kameeldakboerderijen, met riet gedekt.

De Wieden is in bezit van Na-tuurmonumenten, De Weerribben in bezit van Staats-bosbeheer. Deze organisaties heb-ben de handen ineengeslagen voor het oprichten van het Nationaal

Park Weerribben-Wieden, een natuurgebied van zo'n 10.000 hectare. Het Nationaal Park is onderdeel van Natura 2000, het Europese netwerk van natuurgebieden.

Het is een afwisselend gebied met plassen, sloten, rietvelden, trilvenen, weilanden en moerasbos. Alle stadia van het verlan-dingsproces, van open water naar bos, kom je hier tegen. Af en toe wordt er een verlandend stuk water weer opengemaakt, zodat het proces weer van voren af aan kan beginnen; hier-door blijft de variatie in het gebied gewaarborgd.

Het eerste deel van de film gaat over De Wieden. Vanaf het bezoekerscentrum bij Sint Jansklooster maken we een wandeling door een (deels gemaaid) rietveld. Hier treffen we o.a. de blauwborst en rietzanger aan. Bij Wanneperveen lopen we drie routes: het veenweidepad, waar we de dagpauwoog en de lepelaar zien, het Kiersche Wijdepad (o.a. nijlgans, Canadese gans, grauwe gans, ooievaar, rietgors, veel pinksterbloemen en het oranjetipje) en een korte route naar de uitkijktoren bij "t Eiland" (o.a. krakeend).

Tijdens de wandeling naar Jonen, Dwarsgracht en Cornelisgracht spotten we enkele reeën en treffen de boerenzwaluw en citroenvlinder aan. Het dorp Dwarsgracht heeft mijn hart gestolen, zo mooi...

In het tweede deel bezoeken we de Weerribben. Vanaf het bezoekerscentrum van Staatsbosbeheer lopen we via het natuurpad langs weiden, (gemaaide) rietlanden en door een stukje bos, waar het veenmos de bodem grotendeels bedekt. We zien hier o.a. een mooie vlindertje: het groentje. Daarna maken we een grotere ronde via Ossenzijl en Kalenberg en dit keer treffen we een blauwtje aan: het boomblauwtje en tevens het veelbloemig salomonszegel en de gele plomp.

Tijdens een wandeling door het Woldlakebos ontmoeten we een zeldzame libellensoort: de noordse winterjuffer. Ook komen we hier het mooie vlindertje het landkaartje tegen.

We maken nog een uitstapje naar het Voorsterbos, dat aan de andere kant van Vollenhove in de Noordoostpolder ligt. We wandelen eerst door het Waterloopbos. Begin jaren vijftig streek het Waterloopkundig Laboratorium hier neer. Ze deed er tientallen jaren met proefmodellen onderzoek naar kustlijnen, ha-

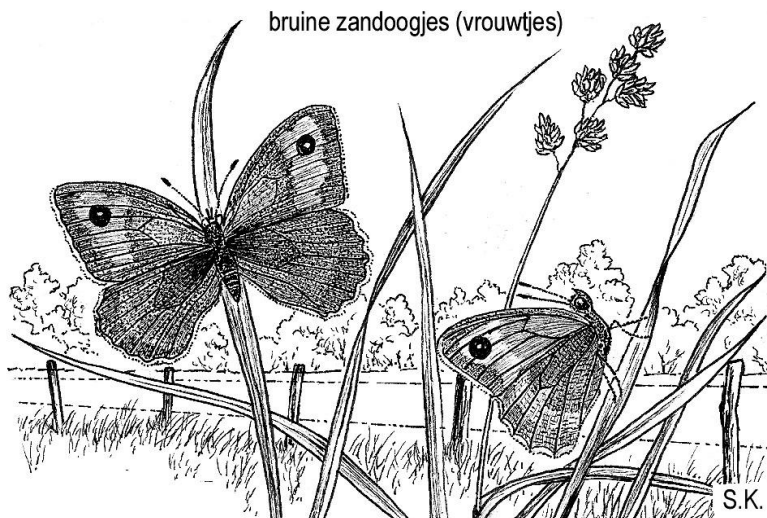
vens en andere vormen van kustbescherming. Veel restanten hiervan zijn nog in het bos zichtbaar. In 1997 werd Natuurmonumenten eigenaar van het gebied. Het is nog verder uitgebreid en het productiebos werd omgevormd naar een gevarieerd gebied. We treffen hier o.a. dansende langsprietmotten aan en tevens de gele dovenetel en heermoes

Tot slot komen de foto's aan bod die tijdens de bustocht van Ken en Geniet zijn gemaakt in de Wieden en Weerribben. Het is dan 22 mei 2010 en het landschap is aanzienlijk groener geworden. We zien nu ook andere planten, zoals de watervio-lier, het moeraskartelblad, de kleine valeriaan en de moeraswolfsmelk. De bruine korenbout en de smaragdlibell zijn enkele van de vele libellensoorten die in het gebied voorkomen. De serie wordt afgesloten met een mooie tjasker (molen).

Graag wil ik u uitnodigen om deze presentatie bij te wonen, op woensdag 23 november om 20.00 uur in de grote zaal van **De Heeren van Dongen, Sint Josephstraat 187**

DE MOERPUTTEN 10 JULI

Met een gezellige groep maakten we een wandeling door de Moerputten bij Den Bosch, onder begeleiding van gids Jeroen Nusslein. Het was fantastisch weer en al bij het parkeerterrein zagen we de eerste vlinders, enkele bruine zandoogjes.

Er zouden nog vele vlinders volgen, als eerste beklommen we de trap en kwamen zo op een dijk. Jeroen vroeg ons waar we

nu op stonden, sommigen wisten dit al natuurlijk. Jeroen legde uit dat het de spoordijk was van het Halve Zolenlijntje, ofwel de Langstraatspoorlijn. De bijnaam Halve Zolenlijn refereert aan de schoenenindustrie en is natuurlijk ironisch bedoeld voor de inwoners van deze streek. Er was tijdens de aanleg wel rekening gehouden met het eventueel in een later stadium dubbelspoors maken van de lijn, wat nog te zien is aan de brugpijlers van bijvoorbeeld de Moerputtenbrug in het natuurgebied de Moerputten.

De spoorlijn werd geopend tussen 1886 en 1890 en was volledig gefinancierd met de opbrengsten uit Indië. Met deze spoorverbinding werd voornamelijk leer en aanverwante artikelen van en naar de Langstraat vervoerd. Lage Zwaluwe fungeerde als overlaadpunt voor scheepvaart naar Rotterdam. Tegenwoordig is alleen nog een deel vanuit Lage Zwaluwe naar Oosterhout als goederenspoorlijn in gebruik. Op het talud tussen Raamsdonksveer en 's-Hertogenbosch ligt thans een fietspad, het Halve Zolenpad genaamd en daar wandelden we overheen.

Onderweg werd er door verschillende mensen gespeurd naar vlinders, we zagen zwartsprietdikkopjes, oranje zandoogjes, de dagpauwoog, het groot koolwitje en het bonte zandoogje. De soorten werden netjes ingevoerd in de telefoon en later doorgegeven aan www.waarnemingen.nl.

Maar eigenlijk kwamen we niet voor deze soorten, ons hoofddoel was natuurlijk het pimperlblauwtje, waar dit gebied speciaal voor is ingericht. Spoedig gingen we de dijk weer af, om een prachtig vlonderpad te volgen, door het moerassige broeklandschap. Om uiteindelijk te belanden in het terrein waar het allemaal om ging, een grasland waar de pimperl volop stond te bloeien. Voor we verder gingen vertelde de gids uitgebreid over het leven van een pimperlblauwtje.

Ten zuiden en zuidwesten van Den Bosch ligt een aantal natte natuurgebieden. Onder andere de Moerputten, de Bossche Broek en het Vlijmens Ven. Deze vormen samen een Natura 2000-gebied. Het natuurgebied de Moerputten is het enige leefgebied van het zeldzame pimperlblauwtje in Nederland. Blues in the marshes wil het leefgebied van het pimperlblauwtje en de voor de vlinder belangrijke knooppieren uitbreiden. Dit gebeurt door de vochtige en voedselarme gras-

landen (waaronder de blauwgraslanden) te vergroten met 170 hectare. Daarnaast wordt 50 hectare natuurgebied verbeterd. Naast het pimpernelblauwtje profiteren natuurlijk ook vele an-

dere soorten planten en dieren van de verbeteringen.

Pimpernelblauwtjes stellen hoge eisen aan hun leefgebied. De waardplant de grote pimpernel, die de vlinders nodig hebben om hun eitjes op te zetten, groeit in blauwgraslanden. Daarnaast hebben de vlinders de aanwezigheid nodig van knooppieren. Deze mieren nemen de rupsen van de vlinder mee naar het mierennest, waar de rups overwintert. Een voor de leek misschien ingewikkeld verhaal, maar het benadrukt nog eens hoe belangrijk kennis van de natuur is.

Toen mochten we verder en betraden de weiltes waar het pimpernelblauwtje rond vloog, wel kregen we een waarschuwing, om maar vooral op de paden te blijven. Noodzakelijk, want als je van het pad afwijkt, kun je zomaar de nesten van de knooppieren vertrappen en dan is het leed niet te overzien. We telden zomaar in heel korte tijd 51 pimpernelblauwtjes, ze poseerden lekker in het zonnetje voor onze fotografen, menig plaatje werd er dan ook geschoten. Onze dag kon zeker niet meer stuk, het was een schitterend gezicht al die pimpernelblauwtjes, je zou haast vergeten hoe zeldzaam ze zijn. Even verderop betraden we het Turfschip, een uitkijkterras,

dat op 22 mei van dit jaar geopend werd, wij hielden er een korte koffiepauze, uitkijkend over de Bijenweide.

Vervolgens liepen we door een groot open gebied, een gebied dat teruggegeven is aan de natuur en waar de vegetatie volop in ontwikkeling is. Langzaam zal het grasland hier verschrallen, een proces dat nog vele jaren in zal nemen. Door het gedeeltelijk afgraven van de toplaag zijn er plassen ontstaan waar watervogels hun voedsel kunnen zoeken. De werkzaamheden waren hier nog maar net afgerond, in de toekomst zullen we hier beslist nog eens terug keren.

Nu gingen we weer de voormalige spoordijk op, nu een prima wandelpad, in de verte zagen we al de Moerputtenbrug liggen.

Tussen Vlijmen en 's-Hertogenbosch gaat het oude tracé door

het natuur-
gebied de
Moerput-
ten. De 600
meter lange
Moerput-
tenbrug is
in oktober
2006, na
een uitvoe-
rige restau-
ratie, als
wandelpad
geopend.

Het laatste stuk spoorlijn werd pas in 1997 opgebroken. De Moerputtenspoorbrug, ook wel Moerputtenbrug, was een spoorbrug over de veenplas Lange Putten in het latere natuurgebied Moerputten. Hij was onderdeel van de Langstraat-spoorlijn.

Aan de Moerputtenspoorbrug is vanaf het najaar van 1881 tot 1887 gebouwd. Pas eind 1890 reden er over deze brug dagelijks treinen tussen 's-Hertogenbosch en Geertruidenberg. Bij de bouw had men rekening gehouden met een eventuele toekomstige spoorverdubbeling. De 35 bakstenen pijlers zijn breed genoeg uitgevoerd voor een tweede ijzeren brugdeel. De lijn is echter tot aan de sluiting in 1972 altijd enkelsporig gebleven.

Jeroen wist alles piekfijn uit te leggen, wij genoten van het fraaie uitzicht over de plas, waar vele witte lelies stonden te bloeien en de gele plomp. We kregen nog even uitzicht vanaf het uitkijkplatform, zodat we de brug nog eens goed konden bekijken. Opnieuw volgden we een vlonderpad, omzoomd met struiken en waterplanten, een sprookjesachtig geheel. Tussen het hoge riet door bereikten we het startpunt, het parkeerterrein aan de Deutersestraat.

Jeroen nam ons nog mee langs het gebied, maar nu met de auto, het ging richting Vlijmen, daar zouden we nog even nagenieten bij De Kluis, een bakske ging er wel in op het zonnige terras. De gids werd nogmaals bedankt door de deelnemers van deze bijzondere tocht.

Christ Grootzwagers

REEËNWANDELING HUIS TER HEIDE 29 JULI

Na het succes van vorig jaar, maakten we opnieuw een avondwandeling door dit gebied van Natuurmonumenten.

Voor mezelf een wandeling die we al vaak gemaakt hebben, voor enkele deelnemers een eerste kennismaking.

Gelijk bij het begin werden de spelregels van deze tocht uitgelegd, we zouden in alle stilte rond lopen en samen uitkijken naar de ree. Zelf ben ik altijd zenuwachtig aan het begin van

een dergelijke wandeling, want alhoewel we hier vaak de ree zien, moet je het maar afwachten, maar de deelnemers hebben hoge verwachtingen.

Al snel zagen we de eerste sporen langs het pad, jonge boompjes, waarvan de schors ge-

deeltelijk afgeschaapt was. De ree schuurt hierlangs af met zijn gewei, waartussen hij geurklieren heeft, zo zet hij zijn eigegebied uit en laat aan anderen weten, hier ben jij niet gewenst. Onder aan zo'n boompje zie je dan ook dat er gekrabbt is met de poten, ook tussen zijn hoeven heeft de ree geurklieren. Die geur is voor ons als we gaan wandelen altijd belang-

rijk, meestal lopen we met onze hond en die merkt die geur al heel erg snel op, een hond ruikt 1000 maal beter als de mens, dus speelt hij dan onze speurder. Maar hij was er nu niet bij, dus zouden we zelf goed op moeten letten.

We waren aangekomen achter het voormalige jachthuis, binnenkort komt hier een zogenaamde natuurbegraafplaats, iets waar op dit moment veel vraag naar is, natuurlijk ook een zekere inkomstenbron voor Natuurmonumenten. Deze begraafplaats wordt geheel ingepast in het gebied, zodat de natuur zo min mogelijk wordt aangetast.

We naderen een eerste plek waar mogelijk reeën zitten, een klein omsloten akkertje, het graan staat echter zo hoog, dat de ree er niet meer bovenuit komt. Even verderop hebben we meer geluk, vanachter de lindeboom kijken we uit over de weilanden en daar zien we iets geweldigs. Enkele reeën met daar tussen een jong, de kijkers gaan van hand tot hand, zodat iedereen dit gezien heeft. Om nog beter zicht te krijgen lopen we iets verder en gaan de pad naar de Moer in. Hier is menig foto geschoten. Langs het acaciaalaantje zien we in de weilanden nog enkele dieren, dus onze avond kon al niet meer stuk. De laatste reeën zien we bij de weilanden tussen de Galgeneindsestraat en de Galgenbaan, er lopen er 6. Echter er staat iemand met de auto langs de kant ook te kijken en bij onze nadering ontsteekt hij zijn lichten en rijdt weg, waarvan de reeën schrikken en ook op de vlucht gaan. Ze komen wel onze kant op, maar zijn in paniek en dat is dan weer jammer, onze groep was juist erg stil, maar goed we hadden ze wel gezien.

Alle deelnemers waren zeer tevreden en de gids erg blij, dat hij dit heeft mogen tonen, om wat bij te komen hebben we nog even aangelegd bij het Maoske en bijgepraat over deze geslaagde avondwandeling.

S.K.

Christ Grootzwagers